

Kildeopgave

Drabet på Søren Birktoft

Din opgave er, at dramatisere fortællingen om drabet på lærer og sognerådsmedlem, Søren Birktoft.

Den 29. december 1944 skete der et dramatisk mord lige udenfor præstegården ved Hvidovre Kirke.

Hvad skete der egentlig den dag i Hvidovre?

Det skal du finde ud af i denne opgave. I dette kildesæt vil du blive præsenteret for tre kilder, der handler om likvideringen. Der er fotos og artikler.

Hvidovre Kirke ca. 1920

Kilde 1: Artikel

Kilden er hentet fra avisen Vestegnen onsdag d. 5. september 2001. Den er skrevet af Christel Kirk Brubacher

Præsten snød med charme

Hvidovre-præsten Stiigvad var folkeforfører og snød både modstandsfolk og kirken.

Godt nok var pastor Svend Aage Stiigvad iklædt præstekjole, men han viste sig at være en ulv i fåreklæder. En karismatisk mand med udpræget charme, taleevner og mange trofaste tilhængere i besættelsens Hvidovre. Men alt skulle komme for en dag.

Besøg af "tyskere"

29. december 1944 blev kommunelærer Søren Birktoft, der desuden var formand for menighedsrådet ved Hvidovre Kirke, skudt af tre modstandsmænd. Da de bevæbnet troppede op på hans adresse, udgav de sig for at være fra den tyske sikkerhedstjeneste og beskyldte ham for at være kommunist og medlem af modstandsbevægelsen. De tog Birktoft med sig – selv om han bekyrdede sin uskyld. På vej over mod præstegården på Hvidovrevej skete der noget uventet... Birktoft begyndte pludselig at løbe, mens han råbte "Jeg er socialdemokret" forklarede modstandsfolkene et halvt års tid senere til politiet. De forklarede også, at den ene af dem hurtigt skød efter Birktoft, der faldt til jorden. Efterfølgende skød de ham i panden. Han var død.

Fik mistanke

Kort tid efter fik den 18-årige smedelærling og gruppefører, Aksel, mistanke om, at likvideringen var uberettiget. Han gik derfor til sin chef i modstandsbevægelsen. Her forklarede han, at han var nært knyttet til den lokale præst Svend Aage Stiigvad, som han havde gået til præst hos, og at han havde opfattet præsten som en lederskikkelse for den lille modstandsgruppe. Han fortalte også, at præsten havde tilskyndet de unge til at skaffe sig af med Søren Birktoft. Han var farlig for modstandsbevægelsen. Når Aksel valgte at gå til sin chef og forklare sig, skyldtes det, at det var kommet frem, at præsten og menighedsformanden var uvenner

Pengene forsvandt

Det var ikke ubetydeligheder der var mellem de to. På et tidspunkt i historien, hvor en arbejdsmand tjente 100 kr. om ugen, havde Stiigvad indsamlet 22.000 kr. til opførelsen af en ny kirke. Men pludselig var pengene forsvundet fra byggefonden under menighedsrådet. På den baggrund havde formanden for menighedsrådet insisteret på at undersøge, hvor pengene var havnet. Det resulterede i, at præsten – et par måneder forinden – blev suspenderet. Dette skønnes at være årsagen til likvideringen af Søren Birktoft.

Hurtig konklusion

Januar og februar 1945 før befrielsen i maj blev Carlo Andersens modstandsgruppe sat til at undersøge sagen. Af hans bog "Gruppen Gorm" fra 1945 fremgår det, at han hurtigt

konstaterede, at Stiigvad var involveret i Birktoft-drabet, at han havde en "stor tilhængerskare", at han "evner i visse retninger er langt ud over det almindelige, og at han har en mystisk, nærmest hypnotisk magt over sine tilhængere". Desuden beretter han, at Birktoft et par dage før sin død havde besøg af bevæbnede mænd, der ville true ham til at indstille undersøgelsen af Stiigvad og de forsvundne penge

Politiet går i gang

I begyndelsen af 1945 blev Stiigvad sendt til Sverige, men da han efter krigen – 30. maj 1945- vendte tilbage, blev han straks anholdt af modstandsfolk der afleverede ham til politiet. Senere samme dag blev han, Aksel og den 19-årige Preben, der var med til drabet på Søren Birktoft, afhørt. Otti, den tredje unge modstandsmand, var blevet dræbt af nazisterne. Ifølge aviserne forklarede Aksel i retten, at han helt havde stolet på Stiigvad, og at han tog det for gode vare, når præsten beskrev Søren Birktoft som stikker. Preben bakkede Aksels forklaring op og tilføjede, at den lille modstandsgruppe selv havde truffet beslutningen om likvideringen, fordi Aksel i julen ikke kunne få kontakt med sin kompagnichef. Præsten Svend Aage Stiigvad, der på daværende tidspunkt var 36 år gammel, indrømmede, at han havde begået underslæb. Han tilføjede, at pengene til den nye kirke – ved gode venners hjælp – var betalt tilbage. Han erkendte, at han indtrængende havde bedt Birktoft trække sit krav om undersøgelse af ham tilbage. Siden denne havde nægtet, havde de to mænd et anstrengt forhold til hinanden. Stiigvad nægtede kategorisk at have haft noget at gøre med Birktoft-drabet. En uge senere blev Stiigvads 25-årige hustru anholdt, sigtet og fængslet for meddelagtighed i drab. Et års tid senere blev sigtelsen frafaldet, ligesom de to tidligere modstandsfolk, som man anså havde handlet i "god tro". I stedet blev de to kronvidner i sagen med Stiigvad.

For retten

Retssagen mod Stiigvad fandt sted i Det nord- og østsjællandske Nævningeting i januar 1945. Han blev tiltalt for underslæb på 22.000kr, to tilfælde af brandstiftelse – som han havde overtalt modstandsbevægelsen til at udføre – samt "anstiftelse til manddrab", subsidiært uagtsomt manddrab. I retten bekræftede Aksel, at Stiigvad havde spurgt gruppen, om den ville skyde Søren Birktoft. Dette nægtede Stiigvad, men indrømmede, at han havde beskrevet Birktoft som en farlig mand.

Op til retssagen var Stiigvad blevet mentalundersøgt. I retten blev resultatet fremlagt: Præsten var hverken sindssyg eller åndssvag. Han blev beskrevet som "Velbegavet" og "let psykotisk præget" ligesom hans karakter var "meget kompliceret opbygget med en del modstridende karakteregenskaber. Observanden(Stiigvad) er på den ene side ret veg og holdningsløs, på den anden side energisk, foretagsom, idérig, selvhævdende og egoistisk".

17. januar 1947 blev Stiigvad kendt skyldig i underslæb, to tilfælde af brandstiftelse samt uagtsomt manddrab. Han fik 5 års fængsel, hvoraf 1,5 år allerede var afsonet i varetægt. Der var ingen reaktion at spore, da han modtog dommen.

Da Svend Aage Stiigvad 3,5 år senere blev løsladt, var det med sin charme og hypnotiske tiltrækningskraft i behold. I august 1949 forsøgte han ifølge Berlingske Aftenavis at starte

en frimenighed, men blev straks stoppet af Københavns Magistrat. Samme år blev han udmeldt af Den Danske Præsteforening. Senere arbejdede han som lærer – men under et andet navn.

Ordforklaring:

Subsidiært– Noget der træder i stedet for noget andet, hvis det bortfalder.

Menighedsrådet – Et menighedsråd er et råd der styrer det kirkelige arbejde i et sogn i den danske folkekirke. Menighedsrådet består af sognets præster og et antal medlemmer, som menigheden har valgt.

Tilskyndet – Opfordret til

Beskriv kilden:

1. Hvilken type kilde er det?
2. Hvem er afsender? Afsender er den person der har skrevet kilden
3. Hvornår er kilden fra?

Analyser kilden

1. Hvad skete der under likvideringen ifølge kilden?
2. Hvem havde, ifølge modstandsmanden Aksel, opfordret ham til at likvidere Søren Birktoft?

Fortolk kilden:

1. Hvilken betydning kan det have for erindringen som kilde, at journalisten har skrevet om den så mange år senere?
2. Hvordan bliver pastor Stiigvad fremhævet i artiklen?

Præsten Stiigvad

Menighedsrådsformand Søren Birktoft

Kilde 2: Artikel

Kilden er et uddrag fra artiklen "Den dobbelte natur" af Peter Øvig Knudsen. Artiklen er bragt i avisen Weekend Avisen 20. april 2001.

Uddraget er en samtale mellem modstandsmanden Aksel, der var med til at likvidere Søren Birktoft, og anklageren i sagen mod pastor Stiigvad. Aksel havde førhen forklaret i retten, at han først var kommet ind i modstandskampen i efteråret 1944. Han var nogle år forinden blevet konfirmeret af Stiigvad, som kom i hans forældres hjem, ligesom Aksel ofte kom på præstegården. I tiden op til drabet havde Stiigvad, ifølge Aksel, talt om Birktoft som en farlig mand

Anklager

"Har Stiigvad opfordret dem til at likvidere Birktoft?"

Aksel

"Ja, han sagde, at Birktoft ikke var mere værd end at skyde. Han sagde også: Vil I gøre det?"

Anklager

"Når man stod over for en så alvorlig sag, skulle der så ikke foretages undersøgelser af Birktofts forhold?"

Aksel

"Vi regnede med Stiigvads oplysninger. Ham havde alle tillid til, og vi regnede ham på en måde som vor kompagnichef. Vi var jo ikke mere end 15-16 år.

Beskriv kilden:

1. Hvilken type kilde er det?
2. Hvem er afsender? Afsender er den person der har skrevet kilden
3. Hvornår er kilden fra?

Analyser kilden

1. Hvad fortæller Aksel ifølge kilden?
2. Hvor gammel var Aksel, da han var med til likvideringen?
3. Hvad var Aksels forhold til pastor Stiigvad?

Fortolk kilden:

1. Hvor troværdig er Aksels forklaring i retten? Kunne han have grund til at lyve?
2. Stoler du selv så meget på nogen, at du kunne finde på at gøre som Aksel?

Kilde 3: Artikel

Kilden er artikler fra to forskellige aviser. I tiden efter krigen blev der skrevet rigtig meget i aviserne omkring pastor Stiigvad. Den 17. januar 1947 blev Pastor Stiigvad idømt fem års fængsel for uagtsomt manddrab, underslæb og to tilfælde af brandstiftelse.

Artikel 1 er fra avisen Frederiksborgs Amts Tidende 6. september 1945

Artikel 2 er fra avisen Randers Dagblad 27. august 1940

Artikel 1

Pastor Stiigvad vil blive krævet dømt til Døden

Der er ikke den Forbrydelse, han ikke har begaaet.

Ogsaa hans Hustru sigtes for Drab eller Drabsforsøg.

K ø b e n h a v n, Torsdag.

Politiet har nu afsluttet Forundersøgelsesarbejdet mod Pastor Stiigvad, tidligere Hvidovre, mod hvem der er rejst en Række sensationelle Sigtelser, blandt andet sigtes han for Tyveri, Underslæb, Anstiftelse til Drab, Brandstiftelse, Sædelighedsforbrydelse og Forsøg paa Drab.

Hans Hustru, den 25-aarige Fru Vibeke Stiigvad, sigtes for Drab eller Forsøg herpaa. Hovedanklagen gaar ud paa, at Præsten, der havde dannet en Modstandsgruppe, har formaaet tre Mænd til at skyde Kommunelærer Søren Birktoft, Hvidovre. Den ene af de tre er senere blevet likvideret. Der er endvidere i samme Sag rejst Sigtelser mod to unge Frihedskæmpere, Aksel Rasmussen og Peter Garsel, der begge er arresterede, samt mod følgende fire, der er paa fri Fod, men sigtes for Medvirken i hele Sagen

under forskellige Omstændigheder: Den 27-aarige Jørgen Petersen, Hvidovre, den 1-aarige Gert Ejvind Creutzberg, Hvidovre, den 41-aarige Orchidius Amandus Richard Manke, København, og den 18-aarige Jørgen Sønder Schou, Frederiksberg.

Undersøgelserforhøret vil strække sig over flere Dage, og der skal afhøres 25 Vidner. Der tages senere Bestemmelse om, hvorvidt Sagen skal for Nævnineting eller Domsmandsret. Det ventes, at der vil blive krævet afsagt Dødsdom over Pastor Stiigvad.

Beskriv kilden:

1. Hvilken type kilde er det?
2. Hvem er afsender? Afsender er den person der har skrevet kilden
3. Hvornår er kilden fra?

Analyser kilden

1. Hvilke forbrydelser havde Pastor Stiigvad begået?
2. Var der andre sigtede i sagen?
3. Hvad forsøgte Pastor Stiigvad at danne i 1949?

Fortolk kilden:

1. Hvad tænker du om pastor Stiigvad som person ud fra de kilder, du har gennemgået? Hvilken type person tror du, at han var? Kom gerne med eksempler.
2. Som du også har læst i kilde 1 i dette kildesæt, blev pastor Stiigvad 17. januar 1947 idømt 5 års fængsel for uagtsomt manddrab, underslæb og to tilfælde af brandstiftelse. Synes du, at pastor Stiigvad blev straffet retfærdigt?

Sammenfatning og opgave

Du skal nu sammenfatte hvad du ved om likvideringsforsøget på Ejnar Jørgensen. Start med at gennemgå kilderne.

- Hvad fortæller kilderne?
- Hvor troværdige er kilderne?

Opgave

Nu skal du lave en nyhedsreportage. Forestil dig, at du er en journalist, der skal genfortælle historien om pastor Stiigvad og Søren Birktoft. Reportagen kunne være et indslag til Politiken. Tænk over stemningen i historien.

Tænk over

- Hvad skete der 29. december 1944 ved Hvidovre Kirke?
- Hvorfor blev Søren Birktoft likvideret?
- Hvad skete der med pastor Stiigvad efter krigen?

Du kan finde flere oplysninger her:

- www.forstadsmuseet.dk
- www.modstand.natmus.dk
- www.arkiv.dk

Søren Birktofts gravsten